

K některým praktickým právním problémům v souvislosti s užíváním značek „ekologicky šetrný výrobek“, „produkt ekologického zemědělství“

JANA DUDOVÁ

- 1. Garance značky*
- 2. Postup proti zneužití značky*
- 3. Právní úprava de lege ferenda*

1. Garance značky – ochranná známka

Koncepce národního programu „ekologicky šetrný výrobek“ (dále jen EŠV) je postavena na smluvním principu, podle kterého je na základě splněných kritérií u konkrétních druhů výrobků uzavírána s žadatelem smlouva o udělení značky s tím, že značka je chráněna jako ochranná známka ve smyslu z. 174/1988 Sb., o ochranných známkách. Smluvní vztah mezi Agenturou a výrobcem je nepojmenovanou smlouvou ve smyslu ust. § 51 občanského zákoníku a známka je patentována jako ochranná známka s tím, že ochrannou známku lze používat pouze na základě licenční smlouvy uzavřené s Agenturou. (Obdobným způsobem je upraven vztah mezi Svazy ekologicky hospodařících zemědělců a jednotlivými zemědělci v rámci programu „ekologické zemědělství“).

Tato koncepce však přináší některé právní otázky.

V souvislosti s řízením o udělení značky se od žadatelů vybírají poplatky za činnosti spojené s posouzením přihlášky a poskytnutím práva k užívání ochranné známky. Ve smyslu zákona ČNR č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, vybíraných správními orgány ČR, ve znění platné právní úpravy, však není na podobné případy pamatováno. Vzhledem k zásadě platné v našem platném právním řádu, podle které je možno ukládat poplatky pouze na základě zákona, by bylo

zřejmě vhodnější místo pojmu „poplatek“ uvádět „úhrada za kompenzaci činnosti Agentury v souvislosti s posouzením přihlášky“ a řízením v uvedené věci.

Pokud však mohou srovnat jednotlivé systémy označování z vlastní zkušenosti (konzultanta při tvorbě návrhu systému „ekologicky šetrný výrobek“), mohou potvrdit, že u nás stále existuje poměrně nepřesná terminologie při označování některých pojmů. Například termín „propůjčení práva“, který je používán v rámci úpravy užívání ekologických značek, náš platný právní řád nezná a může se jednat o matoucí pojem.

2. Postup proti zneužití značky

V případě používání jednotlivých značek (ochranných známek) se jedná o poskytnutí práva užívat značku na dobu určitou.

Pokud by byla značka užívána v rozporu s podmínkami, stanovenými Agenturou pro ekologicky šetrné výrobky, resp. Pravidly ekologického zemědělství, či jiným způsobem byla zneužita, bude se na danou problematiku vztahovat právní úprava, obsažená v občanském i obchodním zákoníku, popř. v trestním zákoně a zákoně č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a předpisy, upravující tzv. práva k nehmotným statkům (tzn. zejména zákon č. 174/1988 Sb., o ochranných známkách spolu s prováděcí vyhláškou č. 187/1988 Sb.). Jak obchodní zákoník v úpravě nekalé soutěže v § 53, tak i zákon o ochraně hospodářské soutěže v § 17, dávají těm, jejichž práva byla porušena, právo domáhat se proti rušiteli, aby se závadného jednání zdržel a odstranil závadný stav. Dále přichází v úvahu požadovat přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.¹

Pokud se jedná o náhradu škody, která vznikla v důsledku nekalosoutěžního jednání, jde o škodu, způsobenou porušením povinnosti stanovené všem soutěžitelům v § 41 obchodního zákoníka a pro odpovědnost za takovou škodu podle ust. § 757 obchodního zákoníka platí obdobně ustanovení § 373 a následující obchodního zákoníka. Tedy i soutěžitel, který není podnikatelem, bude za škodu, způsobenou nekalosoutěžním jednáním odpovídat podle úpravy náhrady škody v obchodním zákoníku.

Z výše uvedeného vyplývá, že právní ochrana v případě zneužití značky, (resp. klamavého označení zboží) je příznána zejména soutěžitelům v rámci hospodářské soutěže. Pokud se jedná o ochranu spotřebitele, v úvahu připadá aplikace ust. § 44 obchodního zákoníka, podle kterého je nekalou soutěžní jednání v hospodářské soutěži, které je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům.

¹ Srov. Knapp, Munková, Tomsa: Ochrana práv a zájmů podnikatelů v hospodářské soutěži, Montanex Ostrava 1993, s. 13-16

Zároveň je možno použít ust. § 8 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele ve znění platné právní úpravy z důvodu klamání spotřebitele. Ve smyslu ust. § 54 obchodního zákoníku je příznáno právo domáhat se, aby se rušitel zdržel protiprávního jednání a aby odstranil závadný stav rovněž právnické osobě, oprávněné hájit zájmy spotřebitelů (zde připadá v úvahu sdružení spotřebitelů, ev. jiných právnických osob založených k ochraně spotřebitele, které předpokládá zákon o ochraně spotřebitele, přičemž právní povaha takového sdružení by se řídila zákonem č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů.). Uvedená sdružení jsou rovněž ve smyslu ust. § 26 zákona o ochraně spotřebitele oprávněna dávat podněty orgánům veřejné správy, v souvislosti s plněním jejich úkolů podle tohoto zákona. Orgány veřejné správy jsou pak povinny inhormovat sdružení o jejich vyřízení bez zbytečného odkladu, nejpozději však do dvou měsíců. V případě aplikace zákona o ochraně spotřebitele je však podstatná ta skutečnost, že subjekty, které ze zákona mají zajišťovat takovou ochranu, jsou příslušné kontrolní, resp. dozorové orgány na ochranu spotřebitele ve smyslu ust. § 23 cit. zákona (vzhledem k veřejnoprávní povaze zákona). Složitější postavení bude mít občan-spotřebitel v případě tzv. klamavých údajů, ke kterým mohlo dojít na základě zneužití značky. Obecná úprava občanského zákoníku podle ust. § 420 je odpovědností za zaviněné porušení právních povinností, tzn., že zaviněně se presumuje. Znamená to, že se předpokládá zavinění toho, kdo škodu způsobil. Ten se pak může vyvinut ve smyslu ust. § 420 odst. 3 občanského zákoníku, jestliže prokáže, že škodu nezavinil. Podle mého názoru však v těchto případech bude značně složité a problematické pro občana prokázat, jaká škoda mu byla jako spotřebiteli způsobena a zejména pak prokazovat její výši. 2)

Další možností ochrany spotřebitele – občana je využití právního institutu stížností. Náš právní řád dosud obsahuje vyhlášku č. 150/1958 Ú.l., o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících. Ve smyslu této vyhlášky má občan-spotřebitel právo obracet se na příslušné státní orgány, tzn. i na kontrolní orgány, jež slouží k ochraně spotřebitele se stížností (stížností se přitom obvykle rozumí takové podání, které se bezprostředně týká zájmů stěžovatele). Orgán, přijímající stížnost musí v případě zvláště závažných stížností neprodleně informovat vedoucího organizace a ten pak stanoví konkrétní způsob jejich vyřízení nebo sám urychleně sjedná nápravu. Stížnosti je třeba prošetřovat a vyřizovat ve stanovených lhůtách. Do deseti dnů od jejich doručení mají být vyřizovány jednodušší stížnosti, v ostatních případech je lhůta k vyřízení třicet dnů (tuto lhůtu lze prodloužit jen ve výjimečných a zvláště složitých případech). Tento způsob ochrany spotřebitele před klamavými údaji nejrůznějšího druhu bude pravděpodobně nejoperativnější, a to zejména z hlediska lhůt na straně jedné, ale i povinnosti

kontrolního orgánu stížnost prošetřit na straně druhé.²

Zvláštní problematika uplatnění samostatné ochrany nekalosoutěžní (která má ovšem vždy jen relativní povahu), vzniká v případech, kdy jde o výsledky činnosti, k nimž zmíněná zvláštní subjektivní práva v rámci oblasti práv k nehmotným statkům buď vůbec nevznikla (ať již proto, že nejde vůbec o způsobilé předměty takových práv, či proto, že nebyly uděleny podmínky, na které náš právní řád vznik takových práv váže, např. zápis ochranné známky do rejstříku apod.), anebo kdy tato práva již zanikla (uplynutím doby ochrany či nezaplacením udržovacího poplatku, pokud je jejich trvání takto vázáno apod). Obchodní zákoník v § 47 písm. c) zakládá postih napodobování výsledků činnosti na podmínce vyvolávání nebezpečí záměny a zároveň však rozsah tohoto postihu omezil tak, že nedopadá na případy, kde jde o napodobení v prvcích, které jsou již z povahy výrobku funkčně, technicky či esteticky determinovány a napodobitel učinil veškerá opatření, která lze od něj slušně požadovat, aby nebezpečí záměny buď vůbec vyloučil, nebo alespoň podstatně omezil.³

Pokud se jedná o právní vztah mezi Agenturou, (resp. Svazem ekologických zemědělců) a výrobcem (uživatelé značky) bude se tento vztah řídit příslušnými smluvními ustanoveními. Znamená to, že Agentura (resp. svaz) jsou oprávněni již na základě tohoto smluvního vztahu odejmout právo užívat značku, pokud nejsou plněny smluvní podmínky. Nic jim však nebrání v uplatnění výše uvedených právních prostředků na ochranu proti nekalosoutěžnímu jednání.

3. Úvaha o možném legislativním podchycení

Pro účinnou ochranu spotřebitele u uvedených národních programů by bylo zřejmě vhodné zapotřebí tuto iniciativu podchytit legislativně. Pokud byl totiž národní program „ekologicky šetrný výrobek“ vyhlášen pouze na základě vládního usnesení a nebyl publikován ve Sbírce zákonů, není zajištěna jeho účinná ochrana (v podstatě totéž platí v případě „Pravidel ekologického zemědělství“, upravených Metodickým pokynem pro ekologické zemědělství Ministerstva zemědělství). Aby mohly být důsledně realizovány nástroje, jež obsahuje zákon o ochraně spotřebitele, bylo by zřejmě vhodné schválit alespoň rámcový zákon o ekologicky šetrných výrobcích tak, jak v případě ekologického zemědělství, kdy je připravena koncepce vládního návrhu tohoto zákona (aby uvedená problematika byla legislativně ko-

mlexně upravena, bude zapotřebí schválit zákon o potravinách, na který by tato speciální úprava mohla navazovat). Pak i podpora těchto systémů by mohla být založena na stabilnějších základech.

Česká obchodní inspekce, resp. Česká zemědělská a potravinářská inspekce, popř. jiné kontrolní orgány na ochranu spotřebitele však podle mého názoru mohou kontrolovat i tyto nadstandartní systémy (a to vedle nezávislých kontrolních systémů, jež existují uvnitř těchto ekologických programů). Ve smyslu ust. § 8 zákona o ochraně spotřebitele nesmí nikdo klamat spotřebitele, zejména uvádět nepravdivé, nedoložené, neúplné, nepřesné, nejasné, dvojsmyslné nebo přehnané údaje. Pokud tedy výrobek je označen určitými údaji, jež svědčí o jeho nadstandartnosti a tyto údaje neodpovídají skutečnosti, může se jednat o skutkovou podstatu správního deliktu klamání spotřebitele, nepůjde-li příp. o trestný čin.

Dalším možným způsobem ochrany spotřebitele je zařazení problematiky označování ekologicky šetrných výrobků do zákona o posuzování vlivů na životní prostředí. Pokud by do zákona ČNR č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí bylo např. vloženo ustanovení, které by blíže upravovalo ekologické označování výrobků vč. způsobu kontroly a sankcí (pokut) a to např. v části čtvrté zákona, týkající se posuzování výrobků, bylo by možno na uvedenou problematiku vztáhnout ve smyslu ust. § 23 cit. zákona předpisy o správním řízení. V případě, že by značka EŠV byla udělována správním rozhodnutím, existovala by větší garance proti možnému zneužití značky, přičemž by ze zákona byly stanoveny příslušné orgány (viz § 19 cit. zákona) – tzn. jako orgán vrchního státního dozoru Ministerstvo životního prostředí a Česká inspekce životního prostředí jako orgán kontrolní s pravomocí udělovat sankce ve smyslu ust. § 20 odst. 2 cit. zákona.

Další variantou právní úpravy de lege ferenda by mohlo být začlenění ekologických kritérií (šetrnosti k životnímu prostředí) do zákona o zadávání veřejných zakázek (tak, jak je tomu např. v Německu a chystá se výhledově i v Rakousku). Zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění zákona č. 148/1996 Sb. by např. mohl být doplněn tak, že v ust. § 6, upravujícím způsob hodnocení nabídek, by mohlo být stanoveno, že nabídky se hodnotí vedle výše nabídkové ceny také podle jejich šetrnosti k životnímu prostředí (resp., povinnost uchazeče prokazovat vždy ekologicky šetrný přístup v případě hodnocení nabídek podle více kritérií). Tento způsob by však samozřejmě automaticky nefavorizoval uchazeče, kteří by byli oprávněni užívat ekologickou značku. Na druhé straně – v rámci hospodářské soutěže – by zřejmě měli jednodušší postavení uživatelé těchto „eko značek“, protože by jim odpadlo shánění podkladů pro zdůvodňování příslušných ekologických kritérií.⁴

⁴ Z německé zkušenosti např. vyplývá, že požadavky, kladené při zadávání zakázek na envi-

² Cílem stížnosti by měla být faktická náprava závažného stavu (nikoli však finanční satisfakce stěžovatele). V případě uložení pokuty podle zákona o ochraně spotřebitele (porušení povinností, stanovených v ust. § 8 cit. zákona) se bude jednat o příjem do státního rozpočtu.

³ Srov.: Jehlička, Švestka, Škárková, Vodička: Občanský zákoník, komentář, Beck 1994, s. 194-196.

Z výše uvedeného nástinu některých právních problémů vyplývá, že náš národní program, týkající se ekologického označování výrobků, je možno po právní stránce dále rozvíjet (zejména z hlediska právních garancí užívání značky eko). Hodnotíme-li však náš systém eko značek s jinými zahraničními systémy, musíme konstatovat, že je v podstatě s nimi srovnatelný, neboť i země EU mají programy eko značek upraveny vesměs pouze na dobrovolném dodržování uvedených zásad, resp. na základě dobrovolných dohod, kdy příslušné legislativní předpoklady mohou být vytvářeny teprve následně.⁵

Náš program EŠV v zásadě je v souladu s uvedenou direktivou. V současné době probíhá jeho další přibližování systému EU (vč. uzavírání tzv. dobrovolných dohod mezi Ministerstvem ŽP na straně jedné a svazy výrobců na straně druhé). Pro harmonizaci našeho národního programu eco-labellingu s EU je zapotřebí zajistit soulad s následujícími předpisy:

a) předpisy obecné platnosti:

- Nařízení Rady ES ze dne 23. 3. 1992 o systému společenství pro udělování eko-známky (Council Regulation EEC No 880/92 of March 1992 on a Community eco-label award scheme). Toto nařízení je základním dokumentem, který stanoví existenci systému značení eko značek v Evropském společenství. Skládá se z 18 článků a jedné přílohy. Uvádí cíle systému, jeho rozsah a základní zásady a logo systému. Definuje základní pojmy a stanoví podmínky určování výrobních kategorií v návaznosti na ekologická kritéria. Při určování ekologických kritérií je zde výslovně zmíněna podmínka provádět hodnocení celého životního cyklu produktu, tj. „od kolébky do hrobu“ a výsledky uvést do matice, pro toto hodnocení (ukázka matice je uvedena v příloze nařízení). Nařízení dále stanoví administrativní strukturu systému a všechny orgány, které na udělování ochranné známky se

ronmentální kvalitu služeb, materiálů a výrobků jsou stejně oprávněné, jako požadavky na jiné vlastnosti, související např. s bezpečností práce, zdravotní nezávadností apod. Blíže viz: Umweltfreundliche Beschaffung: Handbuch zur Berücksichtigung des Umweltschutzes in der öffentlichen Verwaltung und im Einkauf, Umweltbundesamt, Berlín, 1993 (3. vydání), s. 154-156.

Handbuch zur umweltschonenden Beschaffung in Österreich, G. Vogel: Institut für Technologie der Wirtschaftsuniversität, Wien, 1993, s. 89-93.

⁵ Řada zemí, kde již eco-labelling probíhá, patří k Evropské unii, kde je zaváděn jednotný systém značení ekologicky šetrných výrobků (nařízení EEC 880/92). Smyslem tohoto jednotného systému je uznávání jednotlivých národních programů. O udělení značky se může ucházet i výrobce ze třetích zemí za předpokladu splnění všech direktivou požadovaných náležitostí. Je třeba zdůraznit, že se jedná vždy o dobrovolnou aktivitu výrobců.

budou podílet. Vymezuje jejich pravomoci a vzájemné vztahy. stanoví podání žádosti u udělení ochranné známky, nápady a poplatky s tím spojené, jakož i podmínky používání známky a povinnosti podávání informací ecolabellingového systému. V nařízení je výslovně uvedeno, které informace mají být zveřejňovány a naopak které musí zůstat utajeny. V posledním článku čl. 18) je uvedena podmínka provedení revize tohoto nařízení do pěti let od jeho uvedení v platnost.

- Rozhodnutí Společného výboru Evropského hospodářského prostoru (EHP) č. 75/95 z 15. 12. 1995, kterým se upravuje příloha XX (Životní prostředí) Dohody o Evropském hospodářském prostoru. Uvedené rozhodnutí obsahuje čtyři články a upravuje přílohu XX v tom smyslu, že do ní vkládá rozhodnutí Komise, která stanoví ekologická kritéria pro čtyři výrobní kategorie. Jedná se o:
  - Rozhodnutí 94/923, které stanoví kritéria pro udělení eko známky prostředkům na zlepšení kvality půdy,
  - Rozhodnutí 94/924, které stanoví ekologická kritéria pro udělení eko známky toaletnímu papíru,
  - Rozhodnutí 94/925, které stanoví ekologická kritéria pro udělení eko známky kuchyňskému hygienickému papíru v rolích

- b) Předpisy vydané Komisí Evropského společenství
- c) Rozhodnutí Komise z 13. 5. 1993, kterým se stanoví základní pravidla pro určení výše nákladů a poplatků, spojených s udělováním eko-známky Společenství 93/326/EEC
- d) Rozhodnutí Komise z 15. 9. 1993 o standardní formě smlouvy vymezující podmínky používání eko značky Společenství 93/517/EEC
- e) Rozhodnutí Komise z 21. 12. 1993 o standardním souhrnném formuláři oznamujícím rozhodnutí o udělení eko-známky Evropského společenství 94/10/EC.

V současné době bylo vydáno dalších jedenáct směrnic pro jednotlivé výrobní kategorie v rámci eko-značek (pračky, myčky nádobí, prostředky na zlepšení kvality půdy, toaletní papír, kuchyňský hygienický papír, prací prostředky, světelné zdroje, nátěrové hmoty, ložní prádlo a trička, papíry do kopírek apod).⁶

⁶ Blíže viz Oficiální věstník ES vč. dalších informací specifického charakteru (OJ).

RESUME

„Ecologically considerate products“ and „ecological agriculture“ programs mean a voluntary activity of producers who take their bearings on optional qualitative systems that are considerate towards the environment and human health.

These ecolabeling systems have not yet been legislatively regulated in the Czech Republic. The article focuses on legal problems which can develop in a case when ecolabeled products do not comply with producers' guaranty of higher standards.

The author also focuses on a possible legal regulation „de lege ferenda“ to protect consumers in a more efficient way.